

О.П. Шитко, Національний банк України, м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ВАЖЕЛІВ ДЛЯ СПРИЯННЯ ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННЮ: ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Незважаючи на визнання провідними світовими державами України як країни з ринковою економікою, значна частина інструментарію аналізу та визначення фінансової політики, яка має сприяти економічному зростанню з використанням фінансових важелів, залишається незмінною ще з часів домінування адміністративно-планової економіки.

Це повною мірою стосується зведеного балансу фінансових ресурсів України, який був одним з важливих компонентів національної системи рахівництва та інструментом аналізу та формування фінансової політики держави до запровадження СНР 1993.

Першочерговою метою розробки зведеного балансу фінансових ресурсів було визначено таке: забезпечення узгодженості вартісних і натуральних показників фінансових ресурсів за джерелами створення та напрямками використання; обґрунтування меж централізації фінансових ресурсів у державному бюджеті та інших ланках фінансової системи та створення інформаційного забезпечення, інформаційної й аналітичної основи для розробки та обґрунтування фінансової політики держави, яка б забезпечувала ефективний розподіл та використання фінансових ресурсів, залучення додаткових інвестиційних джерел.

Але зведений баланс фінансових ресурсів в існуючому форматі втратив практичну користь, оскільки статистика рухається вперед, а показники балансу застаріли та не використовуються ані для визначення параметрів бюджету, ані для аналізу фінансової політики. Розробка традиційного зведеного балансу фінансових ресурсів здебільшого викликана формальною необхідністю дотримання вимог нормативних документів.

Основними причинами втрати практичної цінності зведеного балансу фінансових ресурсів держави в його первісному виді стали:

- принципова зміна національної статистики, запровадження системи національних рахунків;
- побудова сучасних систем та методів прогнозування макроекономічних показників;
- суттєві зміни у бюджетній класифікації, структурі дохідної і витратної частин бюджету, фінансуванні його дефіциту;

- відсутність змін у методології розробки балансу фінансових ресурсів, які б забезпечували відповідність змісту і структури балансу іншим балансам, насамперед державних фінансів, фінансів господарюючих суб'єктів та домогосподарств;
- неможливість у рамках діючої ідеології складання зведеного балансу фінансових ресурсів отримати необхідну і вичерпну інформацію щодо обсягів фінансових активів, накопичених у країні, їх зміни протягом року внаслідок перетоку фінансових ресурсів між інституційними секторами економіки;
- неможливість достовірно оцінити загальний обсяг фінансових ресурсів, доступний для здійснення інвестицій у виробництво й у фінансові активи як у цілому по економіці, так і за окремими інституційними секторами економіки (зокрема, неможливо оцінити обсяг та напрями використання фінансових ресурсів домогосподарств та загальний обсяг інвестицій, що може бути інвестовано в економіку через фінансових посередників – сектор фінансових корпорацій);
- загальний обсяг фінансових ресурсів суттєво недооцінений внаслідок того, що до розрахунку не взято видатки на оплату праці найманих працівників, а враховано лише оплату праці бюджетників, державних службовців та військових, які фінансуються за рахунок коштів бюджету. За нашими розрахунками, загальний обсяг ресурсів домогосподарств у 2010 році, який не взято до розрахунку при визначенні обсягу фінансових ресурсів, перевищуватиме 250 млрд. грн., що становить понад 27 % розрахованого обсягу фінансових ресурсів України.

У той же час прискорення глобалізаційних процесів та інтеграції України до світового фінансового простору вимагають розробки і запровадження сучасних інструментів аналізу фінансової політики, нових підходів до її оцінки та коригування в бік зміцнення стійкості фінансової системи в цілому. Це особливо актуально з огляду на надзвичайно високі темпи розвитку фінансового посередництва – банківської системи, фондового ринку, небанківських фінансових установ України. На жаль, на сьогодні існують тільки розрізнені оцінки цих сегментів фінансової системи, які здійснюються їх регуляторами, зокрема Національним банком України, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Державною комісією з регулювання ринку фінансових послуг. Ця фрагментарна розрізнена інформація не дає цілісної картини фінансової системи України, її загальних фінансових активів та напрямів їх використання. Відсутність інформації для всебічного аналізу фінансової системи не дає можливості ані для досконалого аналізу, ані для розробки ефективної фінансової політики країни.

Надзвичайно важливим стає приведення існуючих в Україні підходів до оцінки фінансової політики до міжнародних стандартів, які випробувані досвідом їх використання розвинутими країнами, зокрема США, країнами – членами Євросоюзу, Австралією, Японією.

Такими інструментами у розвинутих країнах є баланси фінансових активів і зобов'язань, таблиці фінансових потоків та фінансові рахунки. Вони публікуються як окремі розділи макроекономічної фінансової статистики, а також розробляються відповідними органами державної влади як прогноз.

Фінансові рахунки та матриці потоків фінансових ресурсів показують чисті трансакції між секторами економіки та, звичайно, презентуються у вигляді матриці, в якій рядок – це активи, а колонка – сектор. Кожна позиція цієї матриці показує чисте придбання (+) або продаж (-) певного фінансового активу певним сектором. У свою чергу, баланси фінансових активів презентуються у вигляді аналогічної матриці, однак кожна її позиція презентує загальний обсяг фінансових активів і зобов'язань, накопичених кожним із секторів економіки.

На загальноекономічному рівні вони дозволяють оцінити, наскільки розрив між заощадженнями та інвестиціями всередині країни був покритий із зовнішніх джерел, наскільки їх рівень та структура є загрозовими для фінансової безпеки країни. На секторальному рівні потоки фінансових ресурсів дають оцінку, який з секторів економіки “профінансував” розрив між заощадженнями та інвестиціями іншого сектора. На загальноекономічному і секторальному рівнях еластичність фінансових потоків між двома секторами економіки дає можливість оцінити або навіть передбачити зміни “поведінки” заощаджень, інвестицій та фінансових ринків, визначити напрями, де необхідне втручання держави, коригування системи або інструментів державного регулювання.

За допомогою матриці фінансових потоків можна визначити канали, за якими забезпечується економічне зростання внаслідок змін фінансової політики (фінансові важелі впливу). Наприклад, для того, щоб проаналізувати, як зміни у фінансових позиціях впливають на рішення щодо витрачання коштів та економічної поведінки, можна прослідкувати вплив заходів грошово-кредитної політики через рахунки центрального банку, інших депозитних корпорацій та нефінансових секторів.

Запропонована модифікація зведеного балансу фінансових ресурсів дозволить Україні наблизитись до міжнародних стандартів, а органам державної влади – отримати сучасний і дієвий інструмент аналізу та коригування фінансової політики держави.